

حل عددی مدل $Z(5)$ در هسته $^{137}_{56}Ba$

سیده زهره، آقامیری

سازمان انرژی اتمی، پژوهشگاه علوم و فنون هسته‌ای، پژوهشکده فیزیک پلاسما و کداخت هسته‌ای

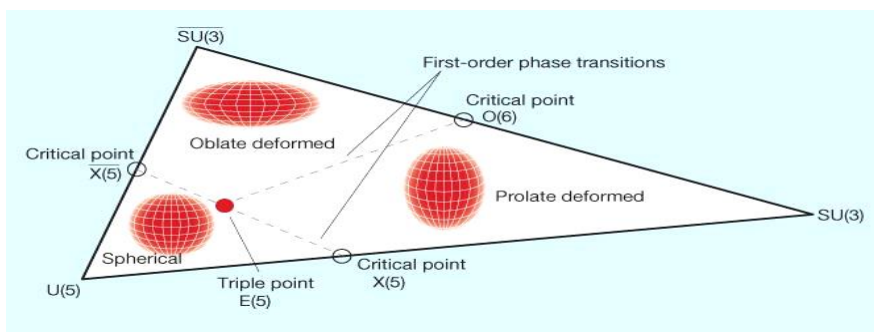
چکیده

مدل جمعی بوهر یکی از مدل های جامع هسته ای است که تغییر شکل هسته ها را در انرژیهای تحریک پایین توصیف میکند. مدل $Z(5)$ مدلی است که گذار شکل فاز هسته را از حالت تقارنی دوکی به حالت تقارنی پیاپی $(SU(3) \rightarrow SU(3)^*)$ توصیف میکند. بعلت شکل تابع پتانسیل، حل هامیلتونین هسته در این مدل تقریبی است. در این مقاله هامیلتونین را با روش بورن - اوپنهایمر و روش تقریبی وردش و تقریب آدیاباتیک حل کرده و نیز دقت تقریبی را که برای حل هامیلتونین در این مدل بکار میرود با جایگزینی $\langle \frac{1}{\beta^2} \rangle \rightarrow \langle \frac{1}{\beta^2} \rangle$ افزایش داده ایم.

کلید واژه: تقارنهای دینامیکی، مدل $Z(5)$ ، مدل جمعی، هسته های سنگین و هامیلتونین بوهر.

مقدمه

دستگاه مختصاتی که هامیلتونین هسته را در آن بررسی می کنیم دستگاه متصل به هسته، پنج بعدی و غیر متعامد است. در هامیلتونین بوهر متغیر دینامیکی β اسکیل هسته و متغیر دینامیکی γ میزان انحراف هسته از تقارن محوری هسته و θ_i ($i=1,2,3$) ها زوایای اوپلر هستند. هسته در $\gamma \approx \pi/6$ دارای می نیم است و پتانسیل مدل $Z(5)$ به شکل $v(\beta, \gamma) = v_1(\beta) + v_2(\gamma)$ میباشد، شکل تابع پتانسیل در هامیلتونین موجب می شود معادله دیفرانسیل γ با متغیر β توأم شود. با در نظر گرفتن کند رفتار بودن متغیر دینامیکی β در مقایسه با متغیر دینامیکی γ این هامیلتونین را با تقریب آدیاباتیک حل می کنیم. در شکل (۱) گذار شکل فازها را از گروه های جبر تقارن دینامیکی $U(5)$ ، $SU(3)$ و $SU(3)^*$ نمایش داده ایم.

شکل (۱): گذار شکل فازها را از گروه های جبر تقارن دینامیکی $U(5)$ ، $SU(3)$ و $SU(3)^*$

روش کار

شکل کلی هامیلتونین بوهر به شکل زیر می باشد و آنرا به روش جداسازی متغیرها در سه مرحله حل میکنیم:

$$H = -\frac{\hbar^2}{2B} \left\{ \frac{1}{\beta^2} \frac{\partial}{\partial \beta} \beta^2 \frac{\partial}{\partial \beta} + \frac{1}{\beta^2} \left(\frac{1}{\sin 3\gamma} \frac{\partial}{\partial \gamma} \sin 3\gamma \frac{\partial}{\partial \gamma} - \frac{1}{4} \sum_{i=1}^3 \frac{L_i^2}{\sin^2 \left(\gamma - \frac{2\pi i}{3} \right)} \right) \right\} + V(\beta, \gamma) \quad (1)$$

با معرفی پارامترهای جدید زیر هامیلتونین را ساده تر می کنیم:

$$\frac{2B}{\hbar^2} E = \epsilon = \epsilon_\beta + \epsilon_\gamma, \quad \frac{2B}{\hbar^2} V(\beta, \gamma) = u(\beta, \gamma) \quad (2)$$

توابع پتانسیل متغیرهای دینامیکی β و γ به ترتیب چاه پتانسیل بینهایت و نوسانگر هماهنگ هستند و تابع نوسانگر γ در دارای مینیمم و نوسانات کوچک است.

$$u(\beta, \gamma) = u_1(\beta) + u_2(\gamma), \quad \begin{cases} u_1(\beta) = \begin{cases} 0 & \beta \leq \beta_w \\ \infty & \beta > \beta_w \end{cases} \\ u_2(\gamma) = \frac{1}{4} c \left(\gamma - \frac{\pi}{6} \right)^2 \Big|_{\gamma = \frac{\pi}{6} \rightarrow \tilde{\gamma}} \end{cases} \quad (3)$$

در نهایت هامیلتونین را بر حسب متغیرهای دینامیکی آن به شکل زیر جداسازی می کنیم و اولین معادله ای که از جداسازی هامیلتونین حل می کنیم معادله ی زوایای اوپلر است:

$$\underbrace{\frac{1}{\beta^4} \frac{\partial}{\partial \beta} \beta^4 \frac{\partial}{\partial \beta} + \frac{1}{\beta^2} \left(\frac{1}{\sin 3\gamma} \frac{\partial}{\partial \gamma} \sin 3\gamma \frac{\partial}{\partial \gamma} + \beta^2 V_2(\gamma) - \frac{1}{4} \sum_{i=1}^3 \frac{L_i^2}{\sin^2 \left(\gamma - \frac{2\pi i}{3} \right)} \right)}_{\text{معادله 2: } \gamma} + V_1(\beta) \quad (4)$$

معادله 3: β

$$\Psi(\beta, \gamma, \theta_i) = \xi(\beta) \Gamma(\beta, \gamma) D_{M\alpha}^L(\theta_i) \quad (4)$$

۱- معادله زوایای اوپلر

$D_{M\alpha}^L(\theta_i)$ ها هماهنگهای گروهی تعمیم یافته یا همان توابع ویگنر می باشند، L_i مولفه ی i ام اندازه حرکت زاویه ای در راستای محور i ام متصل به هسته است، α تصویر اندازه حرکت زاویه ای روی محور x ها در سیستم متصل به هسته و M تصویر اندازه حرکت زاویه ای روی محور x ها در سیستم آزمایشگاهی می باشد.

$$\begin{cases} \left. \sum_{i=1}^3 \frac{L_i^2}{\sin^2 \left(\gamma - \frac{2\pi i}{3} \right)} \right|_{\gamma \approx \frac{\pi}{6}} = 4L^2 - 3L_1^2 \\ \left(L^2 - \frac{3}{4} L_1^2 \right) D_{M\alpha}^L(\theta_i) = \left(L(L+1) - \frac{3}{4} \alpha^2 \right) D_{M\alpha}^L(\theta_i) \end{cases} \quad (5)$$

بعد از حل معادله زوایای اوپلر، جوابها را در معادله γ قرار می دهیم و معادله مربوط به آن را که به شکل زیر است، حل می کنیم:

$$\left\{ \frac{1}{\beta^2} \left[\frac{1}{\sin^3 \gamma} \frac{\partial}{\partial \gamma} \left(\sin^3 \gamma \frac{\partial}{\partial \gamma} \right) - \left(L(L+1) - \frac{3}{4} \alpha^2 \right) \right] - \frac{1}{4} c \left(\gamma - \frac{\pi}{6} \right)^2 + \varepsilon_\gamma \right\} \Gamma(\beta, \gamma) = 0 \quad (6)$$

۲- معادله γ

معادله دیفرانسیل γ همزمان شامل دو متغیر دینامیکی β و γ با هم است، این معادله را با در نظر گرفتن کند رفتار بودن متغیر دینامیکی β نسبت به متغیر دینامیکی γ ، با تقریب آدیاباتیک $(\frac{1}{\beta^2} \rightarrow a)$ و تغییر متغیر $\gamma \rightarrow \tilde{\gamma}$ حل می‌کنیم. معادله γ به معادله نوسانگر یک بعدی بر حسب $\tilde{\gamma}$ تبدیل می‌شود، در حالت کلی آن را بر حسب پارامتر b که آنرا در زیر معرفی می‌کنیم حل کرده و ویژه مقادیر و ویژه توابع متغیر دینامیکی γ را بدست می‌آوریم:

$$\left[\frac{1}{\beta^2} \left(\frac{\partial^2}{\partial \gamma^2} + \frac{\cos^3 \gamma}{\sin^3 \gamma} \frac{\partial}{\partial \gamma} \right) - \frac{1}{4} c \left(\gamma - \frac{\pi}{6} \right)^2 \right] \Bigg|_{\gamma = \frac{\pi}{6} \rightarrow \tilde{\gamma}} \Gamma(b, \gamma) = \varepsilon_\gamma \Gamma(b, \gamma) \quad (7)$$

$$\frac{\frac{1}{\beta^2} = b}{u(\gamma) = \frac{1}{4} c \tilde{\gamma}^2} \left(\frac{\partial^2}{\partial \tilde{\gamma}^2} - \frac{c}{4b} \tilde{\gamma}^2 \right) \Gamma(b, \tilde{\gamma}) = \frac{\varepsilon_\gamma}{b} \Gamma(b, \tilde{\gamma}) \quad (8)$$

در نهایت ویژه مقادیر و ویژه توابع متغیر دینامیکی γ به شکل زیر بدست می‌آیند:

$$\left\{ \begin{aligned} \varepsilon_\gamma &= \sqrt{2cb} \left(n_\gamma + \frac{1}{4} \right) \quad , \quad n_\gamma = 0, 1, 2, \dots \quad , \quad b' = \left(\frac{cb}{4} \right)^{\frac{1}{4}} \\ \eta_{n_\gamma}(\tilde{\gamma}) &= \left(\frac{b'}{\sqrt{\pi}} \right)^{\frac{1}{4}} H_{n_\gamma}(b' \tilde{\gamma}) e^{-\frac{1}{4} b' \tilde{\gamma}^2} \end{aligned} \right. \quad (9)$$

بعد از حل معادله γ ، سومین معادله ای که حل می‌کنیم معادله β را می‌باشد.

۳- معادله β

$$\left(\frac{d^2}{d\beta^2} + \frac{4}{\beta} \frac{d}{d\beta} + \varepsilon_\beta \right) \xi(\beta) = 0 \quad (10)$$

شکل کلی معادله دیفرانسیل (۱۰) شبیه به معادله دیفرانسیل بسل می‌باشد، با اعمال تغییر پارامتر $\varepsilon_\beta = k^2$ و تغییر متغیر $x = k\beta$ معادله دیفرانسیل (۱۲) به معادله دیفرانسیل بسل تبدیل می‌شود. برای اینکار لازم است که ابتدا اعداد کوانتومی زیر را معرفی کنیم: $s = 0, 1, 2, \dots$ ، $\alpha = L - n_w$

$$u = \frac{1}{4} \sqrt{4L(L+1) - 3\alpha^2 + 9} = \frac{1}{4} \sqrt{L(L+4) + 3n_w(2L - n_w) + 9} \quad (11)$$

با اعمال شرایط مرزی، ویژه مقادیر و ویژه توابع β را بدست می‌آوریم.

$$\varepsilon_{\beta} = \left(\frac{x_{s,u}}{\beta_w}\right)^2, \quad \xi(\beta) = \frac{\sqrt{\gamma}}{\beta_w J_{\frac{\gamma}{2}}(x_{s,\gamma})} \beta^{-\frac{\gamma}{2}} J_{\frac{\gamma}{2}}(x)$$

ویژه مقادیر کاهش یافته‌ی کل را برای ترازهای هسته با شرایط ذکر شده بدست می‌آوریم.

$$\varepsilon_{\cdot,i} = \left(\frac{x_{1,\gamma}}{\beta_w}\right)^2 + \gamma a_i b'_{i'} \left(n_{\gamma} + \frac{1}{\gamma}\right) \quad (12)$$

در مرحله بعد a را در روابط (الف) و (ب)، برای دو تقریب اول و دوم محاسبه می‌کنیم و در رابطه (۱۴) قرار می‌دهیم، S امین ریشه تابع بسل است که به ازای آن ویژه مقدار S ام معادله β بدست می‌آید. با استفاده از المان حجم در فضای پنج بعدی بوهر $\left(dv = d\beta \beta^{\gamma} d\gamma \sin^2 \gamma d\theta_1 \sin \theta_2 d\theta_2 d\theta_3\right)$ برای محاسبه‌ی تراز $S-1$ ام هسته، حد بالای انتگرالهای زیر را S امین صفر تابع بسل قرار می‌دهیم.

$$a_1 = \frac{1}{\langle \beta^2 \rangle} \text{ (الف)}$$

$$\langle \beta^2 \rangle = \int_0^{\beta_w} d\beta \beta^{\gamma} \xi(\beta) \beta^{\gamma} \xi^*(\beta) = |c|^{\gamma} \int_0^{\beta_w} d\beta \beta^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(k\beta) = \frac{\beta_w^{\gamma}}{x_{1,\gamma}^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x_{1,\gamma})} \int_0^{x_{1,\gamma}} dx x^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x) \quad (13)$$

$$a_1 = \frac{x_{1,\gamma}^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x_{1,\gamma})}{10.308} \frac{1}{\beta_w^{\gamma}} = \frac{5.339}{\beta_w^{\gamma}} \quad (14)$$

$$a_2 = \frac{1}{\langle \beta^2 \rangle} \text{ (ب)}$$

$$\langle \frac{1}{\beta^2} \rangle = \int_0^{\beta_w} d\beta \beta^{\gamma} \xi(\beta) \frac{1}{\beta^2} \xi^*(\beta) = |c|^{\gamma} \int_0^{\beta_w} d\beta \frac{1}{\beta} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(k\beta) = \frac{\gamma}{\beta_w^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x_{1,\gamma})} \int_0^{x_{1,\gamma}} dx \frac{1}{x} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x) \quad (15)$$

$$a_2 = \frac{x_{1,\gamma}^{\gamma} J_{\frac{\gamma}{2}}^2(x_{1,\gamma})}{10.308} \frac{1}{\beta_w^{\gamma}} = \frac{3.897}{\beta_w^{\gamma}} \quad (16)$$

مقادیر تقریبی محاسبه شده را در ویژه توابع و ویژه مقادیر γ و β قرار می‌دهیم:

$$\xrightarrow{b = \frac{1}{\beta^{\gamma}} \rightarrow \frac{1}{\langle \beta^2 \rangle}} \begin{cases} \varepsilon_{\gamma} = \left(\frac{\gamma c}{\langle \beta^2 \rangle}\right)^{\frac{1}{\gamma}} \left(n_{\gamma} + \frac{1}{\gamma}\right), & b' = \left(\frac{c}{\gamma \langle \beta^2 \rangle}\right)^{\frac{1}{\gamma}}, \quad n_{\gamma} = 0, 1, 2, \dots \\ \varepsilon_{\gamma} = \gamma b' \left(n_{\gamma} + \frac{1}{\gamma}\right), & \eta_{n_{\gamma}}(\tilde{\gamma}) = \left(\frac{b'}{\sqrt{\pi} \gamma^{n_{\gamma}} n_{\gamma}!}\right)^{\frac{1}{\gamma}} H_{n_{\gamma}}(b' \tilde{\gamma}) e^{-\frac{1}{\gamma} b' \tilde{\gamma}^{\gamma}} \end{cases} \quad (17)$$

$$b = \frac{1}{\beta} \rightarrow \left(\frac{1}{\beta} \right) \begin{cases} \varepsilon_{\tilde{\gamma}} = \left(\sqrt{c \left(\frac{1}{\beta} \right)} \right)^{\tilde{\gamma}} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right), b' = \left(\frac{1}{\tilde{\gamma}} c \left(\frac{1}{\beta} \right) \right)^{\frac{1}{\tilde{\gamma}}}, n_{\tilde{\gamma}} = 0, 1, 2, \dots \\ \varepsilon_{\tilde{\gamma}} = \sqrt{b'} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right), \eta_{n_{\tilde{\gamma}}}(\tilde{\gamma}) = \left(\frac{b'}{\sqrt{\pi} \sqrt{n_{\tilde{\gamma}}}} \right)^{\frac{1}{\tilde{\gamma}}} H_{n_{\tilde{\gamma}}}(b' \tilde{\gamma}) e^{-\frac{1}{\tilde{\gamma}} b' \tilde{\gamma}^2} \end{cases} \quad (18)$$

$$\varepsilon_{\cdot, i} = \left(\frac{X_{1, \tilde{\gamma}}}{\beta_w} \right)^{\tilde{\gamma}} + \sqrt{a_i} b'_i \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right) \quad (19)$$

$$\xrightarrow{a=a_1} \varepsilon_{\cdot, 1} = \left(\frac{X_{1, \tilde{\gamma}}}{\beta_w} \right)^{\tilde{\gamma}} + \sqrt{a_1} b'_{\cdot 1} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right) = \frac{20.191}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}} + \frac{0.339}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right) \quad (20)$$

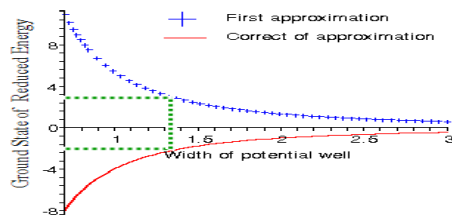
$$\xrightarrow{a=a_2} \varepsilon_{\cdot, 2} = \left(\frac{X_{1, \tilde{\gamma}}}{\beta_w} \right)^{\tilde{\gamma}} + \sqrt{a_2} b'_{\cdot 2} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right) = \frac{20.191}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}} + \frac{3.897}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}} \left(n_{\tilde{\gamma}} + \frac{1}{\tilde{\gamma}} \right) \quad (21)$$

$$\varepsilon_{\cdot, 1} = (26.864 + 10.678 b_1) \frac{1}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}}, \quad \varepsilon_{\cdot, 2} = (20.062 + 7.794 b_2) \frac{1}{\beta_w^{\tilde{\gamma}}} \quad (22)$$

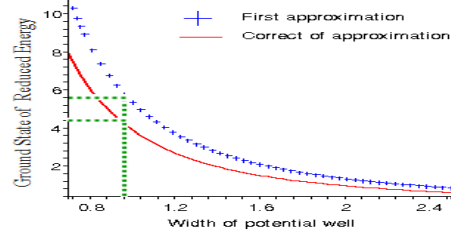
نتایج

در این تحقیق از اصل وردش استفاده کرده‌ایم، برای این منظور انرژی تراز پایه را در دو تقریب فوق بدست می‌آوریم. $\varepsilon_{\cdot 2}$ و $\varepsilon_{\cdot 1}$ به ترتیب ترازهای پایه به ازای اعداد کوانتومی $S=1$ و $\alpha=0$ برای تقریب اول و دوم میباشند که حالت کلی آنها را به ازای β_w های نامعین و برای تعدادی از پارامترهای کنترل رسم می‌کنیم.

تغییرات انرژی تراز پایه را به ازای تغییرات پارامترهای کنترل b_1 و b_2 برای تغییرات Prolate ($\beta > 0$).

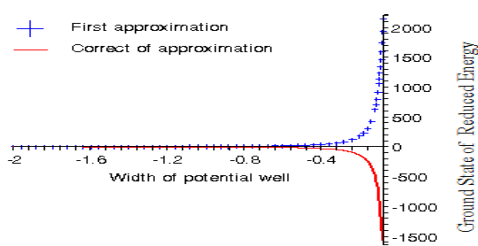

شکل (۲): $b_2=-1$ و $b_1=1$

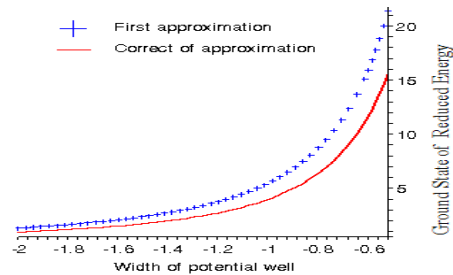

شکل (۱): $b_2=1$ و $b_1=0.5$

تغییرات تراز انرژی پایه را به ازای تغییرات پارامترهای کنترل b_1 و b_2 برای تغییرات Oblate ($\beta < 0$).

شکل (۴): $b_2=-1$ و $b_1=1$

شکل (۳): $b_2=1$ و $b_1=0.5$

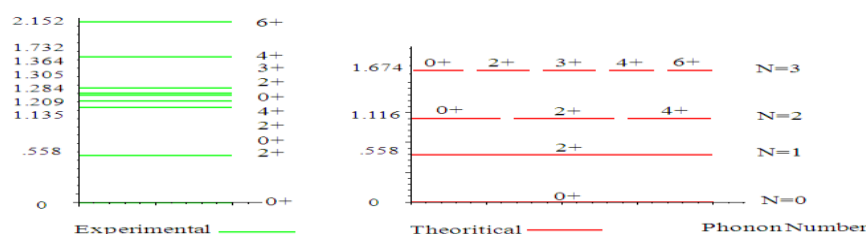

بحث و نتیجه گیری

- ۱- نوع جداسازی که در هامیلتونین صورت گرفته است، معادله دیفرانسیل β را به معادله دیفرانسیل بسطی کروی با مرتبه‌ی ثابت $3/2$ بدون وابستگی به اعداد کوانتومی تبدیل می‌کند.
- ۲- با استفاده از اصل وردش، تقریبی که تراز پایه‌ی پایین تری را بدست دهد تقریب مناسبتری می‌باشد و از منحنیهای رسم شده ملاحظه می‌شود که تقریب بکار رفته در این مقاله انرژی تراز پایه‌ی پایین تری را بدست می‌دهد. انرژی تراز پایه را برای اندازه حرکت‌های زاویه ای فرد محاسبه کرده ایم.

$$E_{L=2}=2/592, E_{L=0}=2/593, E_{L=7}=4/640, E_{L=9}=6/861, E_{L=11}=9/300, E_{L=13}=11/981, E_{L=15}=14/875, E_{L=17}=17/510, E_{L=19}=21/328$$

S, Π_w	۱.۰	۱.۲	۲.۰	L	۱.۱
L					
۰	۰,۰۰۰		۳,۹۱۳		
۲	۱,۰۰۰	۱,۸۳۷	۵,۶۹۷	۳	۲,۵۹۷
۴	۲,۳۵۰	۴,۴۲۰	۷,۹۶۲	۵	۴,۶۴۳
۶	۳,۹۸۴	۷,۰۶۳	۱۰,۵۶۷	۷	۶,۸۶۹
۸	۵,۸۷۷	۹,۸۶۴	۱۳,۴۶۹	۹	۹,۳۱۸
۱۰	۸,۰۱۹	۱۲,۸۵۲	۱۶,۶۴۶	۱۱	۱۱,۹۸۹
۱۲	۱۰,۴۰۳	۱۶,۰۴۳	۲۰,۰۸۱	۱۳	۱۴,۸۸۲
۱۴	۱۳,۰۲۴	۱۹,۴۴۳	۲۳,۷۸۱	۱۵	۱۸,۰۰۰
۱۶	۱۵,۸۷۸	۲۳,۰۵۶	۲۷,۷۴۰	۱۷	۲۱,۳۴۱
۱۸	۱۸,۹۶۴	۲۶,۸۸۴	۳۱,۹۴۲	۱۹	۲۴,۹۰۵
۲۰	۲۲,۲۷۹	۳۰,۹۲۸	۳۶,۳۹۰	۲۱	۲۸,۶۹۱

جدول (۱): نمایش ترازهای انرژی هسته ^{137}Ba شکل (۲): طیف ارتعاشی ^{137}Ba تئوری و تجربی

- ۳- منحنیهای رسم شده در این مقاله به ازای پارامترهای آزاد برای هسته سنگین ^{137}Ba رسم شده اند.
- ۴- برای هر دو منطقه‌ی تغییر شکل هسته در انرژیهای تحریک پایین، Prolate و Oblate با افزایش عرض چاه پتانسیل دقت هر دو تقریب بهم نزدیک می‌شوند.

مراجع

- [۱] Dennis.Bonatsos, D.Lenis, D.petrellis, P.A.Terziev, $Z(^\infty)$:Critical point symmetry for the Prolate to oblate nuclear shape phase transition, physics Letters B, ۵۸۸, ۱۷۲-۱۷۹, (۲۰۰۴).
- [۲] F.Iachello, Analytic description of critical point nuclei in a spherical-axially deformed shape phase transition, physical Review Letters, Volume ۸۷, number ۵, ۰۵۲۵۰۲-۱ ۰۵۲۵۰۲-۴, (۲۰۰۱).